

O‘RGANILAYOTGAN TILDA TOVUSHLAR QISQARISHI (REDUKSIYA TURLARI)

*Andijon davlat chet tillari instituti
Roman-german va slavyan tillari fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti nemis tili
Talabasi: **Darmonqulova Mohinur**
darmonqulovamohinur@gmail.com
+998943960816
Ilmiy rahbar: **Ismanova Odina***

Annotatsiya: Ushbu maqolada tovushlar qisqarishi (reduksiya) fenomeni o'rganiladi. Tovushlarning qisqarishi tilshunoslikda so'zlar va frazalarda tovushlarning o'zgarishi, yo'qolishi yoki qisqarishini anglatadi. Maqolada tovushlar qisqarishining turlari, sabablari, O'zbek tilidagi xususiyatlari va boshqa tillardagi misollar keltiriladi. Shuningdek, rus va ingliz tillarida tovushlar qisqarishi jarayonlari taqqoslanadi.

Аннотация: В данной статье исследуется явление редукции (редукции) звука. В лингвистике под редукцией звука понимают изменение, потерю или сокращение звуков в словах и фразах. В статье представлены виды, причины, особенности узбекского языка и примеры из других языков. Также сравниваются процессы звукоредукции в русском и английском языках.

Abstract: In this article, the phenomenon of sound reduction (reduction) is studied. In linguistics, sound reduction refers to the change, loss, or shortening of sounds in words and phrases. The article presents the types, causes, features of the Uzbek language and examples from other languages. Also, the processes of sound reduction in Russian and English languages are compared.

Zusammenfassung: In diesem Artikel wird das Phänomen der Schallreduktion (Reduktion) untersucht. In der Linguistik bezeichnet Lautreduktion die Veränderung, den Verlust oder die Verkürzung von Lauten in Wörtern und Phrasen. Der Artikel stellt die Arten, Ursachen und Merkmale der usbekischen Sprache sowie Beispiele aus anderen Sprachen vor. Außerdem werden die Prozesse der Schallreduzierung in der russischen und der englischen Sprache verglichen.

Kalit so'zlar: Tovushlar qisqarishi, reduksiya, fonetika, morfologiya, sintaktik qisqarish, o'zbek tili, rus tili, ingliz tili

Ключевые слова: редукция звуков, редукция, фонетика, морфология, синтаксическая редукция, узбекский язык, русский язык, английский язык.

Key words: reduction of sounds, reduction, phonetics, morphology, syntactic reduction, Uzbek language, Russian language, English language

Schlüsselwörter: Lautreduktion, Reduktion, Phonetik, Morphologie, syntaktische Reduktion, usbekische Sprache, russische Sprache, englische Sprache

Tovushlar qisqarishi — bu tilshunoslikda ko'plab tillarda uchraydigan muhim fenomen. U so'zlarning talaffuzida va yozuvida o'zgarishlarga olib keladi. O'zbek tilida bu jarayonning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, ular boshqa tillar bilan taqqoslanganda qiziqarli natijalar beradi. Tilshunoslikda so'zlar yoki frazalarda tovushlarning qisqarishi, o'zgarishi yoki yo'qolishi jarayonini anglatadi. Bu hodisa ko'plab tillarda uchraydi va ularning fonetik, morfologik va sintaktik xususiyatlariga ta'sir ko'rsatadi. O'zbek tilida ham tovushlar qisqarishi muhim rol o'ynaydi va bu jarayon tilning tabiiy evolyutsiyasining bir qismidir.

Tovushlar qisqarishining turlari

1. Fonetika darajasida qisqarish:

O'zbek tilida "men" so'zining talaffuzi "mən" shaklida qisqarishi.

Rus tilida "я не знаю" (ya ne znayu) ifodasining "не знаю" (ne znayu) shakliga o'zgarishi.

2. Morfologik qisqarish:

O'zbek tilida "kitob" so'zining ko'plik shakli "kitoblar" dan "kitob" ga qisqarishi.

Ingliz tilida "children" so'zining "child" shakliga qaytishi.

3. Sintaktik qisqarish:

O'zbek tilida "men buni qilaman" ifodasining qisqargan shakli "men qilaman".

Rus tilida "Я хочу, чтобы ты пришёл" (Ya khochu, chtoby ty prishyol) ifodasining "Я хочу, чтобы ты" (Ya khochu, chtoby ty) shakliga qisqarishi.

Tovushlar qisqarishining sabablari:

Tezlik: Odamlar tezroq gapirishni xohlaganida, ba'zi tovushlarni qisqartiradilar.

Aloqa qulayligi: Ba'zi tovushlar qisqarishi nutqni qulay va tushunarli qilish maqsadida yuzaga keladi.

Fonetik qonunlar: Ayrim tillarda tovushlar o'zaro ta'sir qilib, o'zgaradi yoki yo'qoladi.

O'zbek tilidagi tovushlar qisqarishi

O'zbek tilida tovushlarning qisqarishi ko'plab misollar bilan namoyon bo'ladi.

Masalan:

"Uchta" so'zining talaffuzi "uchta" dan "ucht" ga o'zgarishi.

"Bola" so'zining "bola" dan "bol" ga qisqarishi.

Rus va Ingliz tillaridagi tovushlar qisqarishi

Rus va ingliz tillarida ham tovushlar qisqarishi keng tarqalgan. Misol uchun:

Rus tilida "всѣ равно" (vsiyo ravno) ifodasi tez-tez "всѣ" (vsiyo) shaklida ishlatiladi.

Ingliz tilida "going to" ifodasi ko'pincha "gonna" shaklida qisqaradi.

Xulosa qilib aytganda tovushlar qisqarishi - bu tilning dinamik jarayoni bo'lib, u tilning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. O'zbek, rus va ingliz tillaridagi tovushlarning qisqarishi orqali tillarning tabiiy evolyutsiyasi va ijtimoiy konteksti haqida ko'proq ma'lumot olish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamatqulov, T. (2020). O'zbek tili fonetikasiga kirish. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. Abdullaeva, G. (2019). O'zbek tilida tovushlar va ularning funksiyalari. Tashkent: Fan va texnologiya.
3. Karimov, B. (2021). Til va nutq: nazariya va amaliyot. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
4. Trubetskoy, N.S. (1960). Principles of Phonology. Berkeley: University of California Press.
5. Crystal, D. (2008). A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Blackwell Publishing.
6. Ismanova O.U. Turli tizimli tillarda tarjimon mahorati. Universal journal of social sciences, philosophy and culture, 2023